

De Heraut

van de

Gereformeerde Kerken in Nederland.

Het auteursrecht van den inhoud van dit blad wordt verzekerd overeenkomstig de wet van 25 Juni 1881 (Staatsblad N°. 124.)

Dit blad wordt geregeld des Vrijdags aan de geabonneerden verzonden.
Bijdragen van medewerkers, ingezonden stukken en alles wat verder den inhoud van dit blad betreft, te adresseren aan de REDACTIE. Abonnementen en Advertentieaanvragen aan de ADMINISTRATIE; Bureau: Warmoesstraat 96, te Amsterdam.
Insendingen, die later dan Donderdag 's namiddags te 12 uren worden ontvangen, kunnen voor het nummer van die week niet meer in aanmerking komen.

Zondag 9 October 1910. N°. 1710.

Abonnementen: franco aan huis, per drie maanden f 1.20, voor België per jaar f 3.20 bij vooruitbetaling, voor het verdere Buitenland en Ned.-Indië per jaar f 6 bij vooruitbetaling. Afzonderlijke nummers f —.10. Abonnementen worden aangegoten door het Bureau te Amsterdam, Boekhandelaren, Postdirecteuren enz.
Advertenties: van 1 tot 6 regels f 1.20, voor elke regel meer f —.25. Aanvragen en vermelding van leidegaven f —.15 per regel.

Pro kege.

DERDE REEKS. (Zesde gedeelte).
Het Koningschap van Christus en de Wetenschap.

XI (Slot).

DE MAJESTEIT.

In denwelken alle de schatten der wijsheid en der kennis verborgen zijn.

Col. 2: 3.

De plaats der eere, die de Christus in het rijk der Wetenschap inneemt, is alsoo geheel eenig in karakter, geheel het terrein beheerschend, in strikten zin vol Majesteit. Er is dan ook geen sprake van, dat er vrede mee zou zijn te nemen, zoo de Christus in één adem wordt genoemd met de vele groote geesten van ons geslacht. Niet als denker onder de denkers neemt de Christus zijn geheel eenige plaats in. Het is niet het velerlei onderzoek, door hem ingesteld, waaraan we zekeren schat van kennis danken. Het zijn niet wetenschappelijke geschriften door Jezus te boek gesteld, die zijn naam onder ons vereeuwigden. Aan geen school van hooge geleerdheid heeft hij door den luister zijner wijsheid geschitterd. Veeleer is, in den gewonen zin des woords genomen, de Christus een ongeletterde onder de ongeletterden geweest, een man onder het volk, een rabbi onder de schare, een volksleeraar onder de eenvoudigen. Gemeten naar den gewonen maatstaf, die ter bepaling van iemand geleerdheid en wetenschappelijke betekenens pleegt aangelegd te worden, zou de Christus onder de mannen van wetenschap zelfs niet meetellen. Elke poging om naar deze opvatting de betekenis van Christus op het erf der wetenschap te waardeeren, wijzen we daarom met beslistheid af. Wie den heiligen naam van den Christus naast dien van Confucius, Socrates, Plato of Augustinus noemt, onderschat Hem ten eenenmale, mist kent zijn geheel eenige positie, en omsluit ook op wetenschappelijk gebied zijne Koninklijke Majesteit.

De Christus is in de eerste plaats de voleinding van de profetie. Wat nu was die profetie? Ze was de lichtstraal uit den Hooge, die, na den val, in het verdonkerd en verduisterd leven der menscheit werd ingelaten. Na zijn schepping en krachten zijn schepping wandelde de mensch aanvankelijk in het licht van het Goddelijke aanschijn. Dit licht schitterde toen nog niet in zijn volken glans. Het was slechts de dageraad, en ware geen verduistering tusschenbeide gekomen, het volle licht der heerlijkheid zou steeds voller over de menschen zijn opgegaan. Maar deze paradijsstoestand in zijn oorspronkelijk schoon is verstoord. Wolken van donkerheid zijn om onze geslachtseinder zich komen legeren, en het zielsoog van den mensch verloor het heldere gezichtsvermogen. De ideale wereld van het hooger menschelijk leven was te niet gedaan. Er was breuke gekomen tusschen den mensch en zijn God, naar wiens beeld hij geschapen was; en had de mensch zelf herstel moeten aanbrengen, die versterking zou eeuwiglijk aldus gebleven zijn. Op allerlei manier is in de Heidenwereld dit herstel door menschelijk initiatief beproefd, maar om steeds op even bitter fasco uit te loopen. We hebben nu nog in China en in Voor-Indië de feiten voor ons, die toonen op wat bittere mislukking dit menschelijk initiatief steeds uitliep en nog altoos uitloopt, en wat de historie ons meldt van den eerst zoo hoogden bloei in Egypte, in Babylon, in Griekenland en in het Romeinsche rijk, maar ook van den ondergang waarin al deze Heidenische grootheden verzonken is, toont en bewijst, dat uit dit menschelijk initiatief nooit iets duurzaam, iets dat verder kon brengen, iets dat bevredigend schoon en het levensraadsel oploste, is voortgekomen.

Een vaste lijn, die van meetaf zelf haar keurs bepaalt, en in dien keurs volhardt, vindt ge alleen in Israël, en deze lijn sluit zich aan bij wat, van het Paradijs af, Gods openbaring aan den gevallen mensch was. Israël was klein onder de volkeren; zijn politieke macht telde nauwelijks mede; het behoorde niet tot de natien die door gemeenen rijkdom zich staande hielden; zijn kunstzin was weinig ontwikkeld; en scholen van wetenschap in hooger zin kende het zoo goed als niet. En toch is alleen van dat Israël het licht der wereld uitgegaan, en toch is dat Israël, toen de groote crisis voor de volkeren gekomen was, de leidman der natien geworden. En dat wel, niet door wat 't zelf uitdacht of uitvond, noch ook door wat 't zelf tot stand bracht, maar eeniglijk door het Goddelijk element, dat van meetaf in de historie van Israël was opgenomen; dat aan die historie haar eigenaardig karakter heeft verleend; en, toen de volheid der

tijden gekomen was, Israël tot het zuurdeesem voor het leven van heel ons menschelijk geslacht heeft gemaakt. Profetie is voor de indraging van dit Goddelijk element in Israël's historie de gemeene naam. Onder de volken daarbuiten sprak alleen de mensch zelf, maar hier in Israël zweeg de mensch, om het woord aan zijn God te laten. In Israël sprak God de Heere; onder Israël was het licht der geestelijke kennis door God zelf ontkomen. Eerst nog tanend en zwak; toen allengs wienend in klaarheid. Het is of Jehovah telkens nader tot zijn volk komt, en alsof zijn volk telkens hooger wordt opgetild om zijn God te naderen. En dit gaat voort en door, tot eindelijk de toenadering volkomen is geworden, en in den Christus het Goddelijke en het menschelijke als ineenloopt.

In de Profetie was mededeeling van kennis omtrent de geestelijke Verborgenheden. Van dit rijk der Verborgenheden was 's menschen geest vervreemd. Hij wandelde bij wat voor oogen is, en kende naar die verborgen wereld slechts het heimwee. Onder alle volken heeft men toen over die Verborgen wereld gezonnen en gepeinsd, gissingen en vermoedens geuit, zich phantasien en verbeeldingen geschapen, maar men wist feitelijk niets, en geraakte door zijn gissingen steeds meer in de macht van het bijgeloof beklemd. Alleen Israël kreeg wezenlijke kennis; kennis omtrent God; kennis omtrent het werk en het doen Gods; kennis omtrent den mensch in zijn innerlijk wezen; kennis omtrent den grondslag van het redelijk leven en van het recht; kennis omtrent het doel van dit leven, omtrent de verlossing en verzoening, en omtrent de eeuwige heerlijkheid die komt. Maar ook voor Israël hing die kennis nog veelszins in nevelen, en dit werd eerst anders, toen de Heere onze God, die tot de vaders op velerlei wijs gesproken had door de profeten, nu in de laatste dagen tot ons sprak door den Zoon, die hierin van alle profeten onderscheiden was, „dat hij was de erfgenaam van alles, en dat door hem zelve de wereld gemaakt was“. Wel degelijk is altoos door den Christus alle vroegere kennis vastgelegd, toegelicht, verklaard en aangevuld. De Christus die zelf uit die wereld der Verborgenheden tot ons kwam, die geheel die wereld van Verborgenheden kende, en zelf het Eeuwige Woord was, waardoor in dit alles de Verborgen gedachte Gods tot belichaming was gekomen, heeft den sluier der verborgenheid van voor de geestelijke wereld opgeheven, en ons in die wereld een inzicht gegeven, dat niet op gissing of berekening berust, maar de klare mededeeling is van hetgeen werkelijk in die Verborgen wereld bestaat. Geen ander heeft als Hij ons deze wetenschap kunnen schenken. Elk ander was slechts instrument van den Geest Gods, Hij was zelf God, die in de Verborgenheden thuis hoorende, uit zijn eigen levensseer tot ons sprak. Hier is dus wel waarlijk de voleinding der profetie, een openbaring van wetenschap, die ons op geen andere wijze kon toekomen. De zienlijke dingen konden we zelf onderzoeken, maar het veel breeder terrein van kennis, dat in de geestelijke sfeer lag, ontging ons ten eenenmale, en het is de wetenschap van die veel bredere, veel interessantere, veel heerlijker sfeer, die we aan den Christus en aan den Christus alleen danken. Zeer zeker had ook de Gemeene Gratie betekenis, maar betekenis alleen voor de alledaagse ontwikkeling van het gewone leven, en niet uit de Gemeene Gratie, maar eeniglijk uit de Bijzondere genade, die in Christus Jezus is, kwam ons de wetenschap omtrent het rijkste, grootste en meest interessante deel van het breede erf der Goddelijke wetenschap toe.

Die wetenschap schonk de Christus ons, niet ter bevrediging van onze nieuwsgierigheid, niet alsof we op de schoolbanken zaten en oplossing vroegen en verkregen voor allerlei vragen der nieuwsgierigheid. Die mededeeling omtrent de wetenschap der Verborgenheden bepaalde de Christus geheel naar onze behoefte, en wel naar de in ons bestaande behoefte, gelijk Hij zelf die kende en vaststelde. Jezus richt zich daarbij niet op onze verstandelijke uitspansels, maar op ons innerlijk bestaan voor God, op onze samenleving onder elkander, en op onze eeuwige toekomst. Hij noodigt ons uit, niet tot een halsbrekende denkgymnastiek, alsof we ooit met ons eindig denken de oneindigheden vatten en omvatten konden. Niet om onze verstandelijke nuchterheden, maar om ons, om onze ziel, om onzen persoon is het den Christus te doen. En nu stelt hij ons met alles vastzettende zekerheid, met niets uitlatende volledigheid, en in volkomen heldere klaarheid al die wetenschap over

de Verborgenheden ter beschikking, die we van noode hebben, om uit de nevelen in het licht, uit de donkerheid in de klaarheid te komen. We behooren als menschen niet alleen tot de zienlijke verschijnselen, maar krachtens ons innerlijk bestaan evensoo tot de wereld der onzienlijke dingen. We dragen die onzienlijke wereld in ons eigen hart. Wat ons tot mensch maakt, in onderscheiding van alle andere creaturen op deze aarde, is juist onze aanhoorlijkheid tot de Verborgen wereld. Zonder kennis, zonder vaststaande kennis omtrent de geestelijke wereld, bleven we ook vreemdeling in ons eigen hart; onbekend met ons eigen innerlijk wezen; onbekend met de hogere orde, waarin ons eigen leven speelde; onbekend met onze bestemming; onbekend met ons levensdoel; onbekend met het eigenlijke karakter van onze innerlijke kracht. Voor al die onbekendheden nu geeft de Christus ons klare, nuchtere kennis in de plaats. En de uitkomst is dan ook geweest, dat terwijl eenzijdig de wijzen der aarde met hun bespiegelingen al meer verdoodden en zich in hun gissingen verloren, de ware wetenschap omtrent ons innerlijk wezen geopenbaard is aan de eenvoudigen onder de kinderen Gods, die van nu af voelden dat hun voet op efen baan stond, en dat ze niet meer in de nevelen omstasten, maar wandelden in het licht van Gods aanschijn.

En dit alles gaf de Christus ons niet als louter mededeeling, maar als uitspraak van zijn eigen wezen. We ontvingen door hem niet als door de andere profeten louter mededeeling van kennis, maar in Hemzelf verschenen de Waarheid. Hij alleen kon zeggen: Ik ben de weg, de waarheid en het leven. Hij sprak niet maar van God, maar God zelf was in Hem openbaar. Hij sprak niet maar van den oorsprong der dingen, maar hij was zelf het Eeuwige Woord, waardoor alle dingen geschapen zijn, en bestaan. Hij was niet maar een openbaring van macht, maar de openbaring van de Waarheid, omdat de Zoon in het Drieëenig Geest het Woord en aldus de werker der gedachte is. De realiteit der dingen en de gedachte van die realiteit was in Hem één. Waarachtige wetenschap, zoo omtrent het zienlijke als het onzienlijke, kwam ten slotte neer op een wetenschap van den Christus, omdat in Hem alle schatten der kennis en der wijsheid verborgen zijn. Dit alles moge onze verstandelijke wetenschap in begrippen pogen te formuleeren, zoeken te ontbinden, en trachten weer in verband te zetten, maar altoos blijkt toch de waarheid der dingen in Hem te rusten, in Hem besloten, in Hem verborgen te zijn, en kan ze daarom alleen uit en door Hem ons geopenbaard worden. Zijn Majesteit ligt niet daarin alleen, dat Hij de hoogste waarheid geopenbaard en bevestigd heeft, maar bovenal hierin, dat Hij zelf de Waarheid is en de Waarheid in Hem is. Alle waarachtige wetenschap moet daarom uit Hem komen, is alleen uit Hem te verklaren, en moet altoos zijn verheerlijking bedoelen.

Doch juist daarom bepaalt de Christus zich niet tot zijn redenen en tot de openbaring van zijn heiligen persoon, maar grijpt hij ook den mensch aan. Bij alle wetenschap is 't om tweerlei te doen. Ten eerste om de kennis van het voorwerpelijke, maar ook ten tweede om zulk een bewerking van den persoon, dat hij die voorwerpelijke waarheid in zich op kan nemen. Ge kunt een knaap die alleen zijn moedertaal kent, te midden van de rijkste bibliotheek plaatsen, waar in breede rijen alle schatten van menschelijke kennis in allerlei talen liggen uitgestald; maar dit alles baat den knaap niet, tenzij hij zelf die talen leere en zulk een ontwikkeling bereike, dat hij wat die boeken te verstaan geven, begrijpen en in zich opnemen kan. Het zou ons dus niet gebaat hebben, of de Christus al schatten van kennis voor ons te boek had gesteld, zoo we de gave misten, om wat hij ons aan kennis schonk, te verstaan. En die innerlijke bewerking konden de profeten zelfs aan Israël niet geven; die innerlijke bewerking konden we alleen verkrijgen van en door den Christus. De Christus toont ons niet alleen wat we zien moeten, maar openk ook ons oog, zoo dat we het getoonde zien kunnen. Hij grijpt ons innerlijk aan. Hij zet ons innerlijk om. Hij verleent ons de innerlijke vatbaarheid om de kennis der verborgen dingen in ons op te nemen. Hij openbaart ons niet alleen wetenschap, maar zet die wetenschap in ons eigen wezen vast. Hierin ligt het geheim der wedergeboorte en van onze inlijving in Christus. Tenzij iemand wederom geboren zij, hij kan het Koninkrijk Gods niet zien. Maar wie wedergeboren is, die ziet het dan ook klaarlijk. Hij weet. Valsch was het uitgangspunt van de wijzen der aarde, alsof

de mensch alleen weten kon door zijn verstandelijke waarneming en overlegging. De vastheid van het weten komt uit allerlei gewaarwordingen en indrukken op, die volstrekt niet uitsluitend door ons verstand tot ons komen. Er zijn innerlijke gewaarwordingen in het diepst verborgene van ons wezen met de eeuwigheid en met onzen God, die reeel en geestelijk zeker zijn, en die gegrepen en begrepen worden door het geloof; een veel dieper vermogen dan het verstand. Een in ons opnemen niet door één orgaan van ons bewustzijn, maar door ons onmiddellijk bewustzijn in het innigst van ons wezen. Hier kwam het alsoo aan op een verrijken van dit innerlijk wezen, en dit nu geschiedt door de inwerking van den Heiligen Geest, of gelijk de Schrift dit noemt, door de zalving van den Geest. Op dien grond betuigt de apostel: „Wij weten dat we overgegaan zijn uit het rijk der duisternis in het rijk des Lichts“. „Gij, zoo spreekt hij het uit, hebt de zalving van den Heiligen Geest, die van nu af voelden dat hun voet op efen baan stond, en dat ze niet meer in de nevelen omstasten, maar wandelden in het licht van Gods aanschijn.“

En hierbij komt nu ten laatste de Majesteit, die Hij ten toon spreidt in zijn Koninklijk regiment. Zijn openbaring der Wetenschap ontsluit toch den mensch niet van de zware taak, om ten eerste het gebied der zienlijke dingen zelf te onderzoeken, en als vrucht van dit onderzoek te beheerschen; maar dan ook in de tweede plaats, de Wetenschap die in Christus is, te vertolken in zijn menschelijke wetenschap; en om ten slotte de kennis der zienlijke en de kennis der onzienlijke dingen in de harmonie van zijn geloofsbewustzijn samen te vatten. Nu neigt onze menschelijke geest er toe, om die twee objecten van wetenschap te scheiden, en het één aan het andere op te offeren. Wie zich werpt op de geestelijke dingen, acht allicht de kennis der zienlijke te onbelangrijk om er zijn krachten aan te spenden. En omgekeerd, wie zich werpt op de kennis der zienlijke dingen, wordt allicht verleid hierin het eenig wezenlijke te zien, en de kennis der geestelijke dingen te vermaden. Er is veel vrome wetenschap geweest, die de studie van de natuur voorbijzag, maar er is ook veel bespiegelende wijsheid geweest, en ze is er nog, die zich in het hooge verloor en het lage gebied van de dingen der natuur verwaarloosde; en evensoo is er veel studie van de zienlijke dingen geweest die op puur materialisme uitliep, en ten slotte alle geestelijke voorwerp van kennis loochende. Nu staat buiten allen twijfel de kennis van de geestelijke dingen veel hooger, is veel belangrijker en gewichtiger, dan de kennis van de stof en de in haar werkende krachten. Voor een ieder onzer persoonlijk is ons lichaam niet van verre in waardij te vergelijken met het innerlijk leven van onzen denkenden, willenden en gevoelenden persoon. Het had zich alsoo laten denken, dat de Christus in zijn Koninklijk regiment de geesten alsoo geleid had, dat ze uitsluitend op de onzienlijke dingen zich richtten, en dat de studie der zienlijke dingen allengs geheel ten onder ware gegaan. Had het aan ons gestaan, het gevaar zou metterdaad groot zijn geweest, dat we den gang der wetenschap in die richting geleid hadden. Maar niet alsoo de Christus. Voor eerst toch is geheel de natuur met haar zienlijke wonderen het groote schouwtooneel van Gods mogendheden, waarin Christus eigen mogendheid als die van het eeuwige Woord zich uitsprekt. Reeds daarom mag er van een verwaarloozing van de studie der natuur geen oogenblik sprake zijn. Maar bovendien, in de natuur schuilen van de schepping af krachten en mogelijkheden, die eerst door den mensch naar buiten kunnen treden, aan haar ontkloft kunnen worden, en kunnen openbaren wat er in school. Liet de mensch dit terrein onbeaard, zoo zou hij aan de eere van zijn God tekort doen. De mijn geeft het goud, maar wat uit dat goud

te maken is, kan eerst de mensch openbaren. In stoom en electriciteit schuilen verborgen krachten, maar eerst de mensch kon met deze krachten de wonderen schepenen, die thans de gedaante der wereld hebben omgezet. En hierbij komt dan nog, dat het geestelijke zelf om het rijk der heerlijkheid roept dat juist in de heerlijkheid van het zienlijke eens zijn hoogsten triomf zal vieren.

Doch dit niet alleen. Er komt nog iets zeer gewichtigs bij. Door strijd moeten we ter overwinning, en juist door ons te midden van de wereld te plaatsen, waarin de zienlijke en onzienlijke diagen gedurig tegenover elkander komen te staan, worden ook wij in dien strijd verwikkeld, en kan de triomf van het geestelijke in ons nooit een waarachtige triomf zijn, tenzij we zelf den strijd tusschen het zienlijke en onzienlijke leven hebben meegemaakt. Die atijd nu openbaart zich op het gebied der wetenschap, die de natuur tot haar eenig voorwerp heeft, en die andere, veel hogere wetenschap, die haar peillood werpt in den oceaan van het verborgen leven. Zal nu de denker, en op zijn voetspoor de meeloopende menigte, zich aan het onzienlijke toewijden, dan moet dit niet een hebbelijke heid, maar een zaak van overtuiging zijn. Door strijd moet hij hiervoor gewonnen worden. Hij moet zelf geestelijk zijn, om in het geestelijke zijn vleugels te kunnen uitslaan. En nu zien we in het Koninklijk regiment van den Christus de volkeren niet buiten dien strijd gesloten, maar tot dien strijd veelvuldig geprikkeld. Met de wisseling der tijden wisselt onder zijn regiment ook de stand der wetenschap. Nu eens dringt de studie van het geestelijke de studie der natuur terug. Dan weer doet de studie der natuur de liefde voor de geestelijke wetenschap verkoelen. Nu eens staat de studie op beide terreinen los naast elkander of vijandig tegenover elkander, en dan weer werpt het denken van den mensch zich op de eenheid, die beide wetenschappen in harmonie moet samenvatten. De ene maal verwerkt de Christus de groote geesten bijna uitsluitend onder de geloovigen, en dan weer is het, alsof de geesten op het gebied van het denken alleen onder de ongelovigen gevonden worden. Zoo daagt er in den loop der historie voor elk terrein van studie een eigen tijd. Reeds ver achter ons ligt de periode, waarin de Christelijke levensbeschouwing schier aller deel was. Daarna kwam de periode der menschelijke bespiegeling, die Kant zoo schitterend inwijde. Voor kort nog doorleefde men een periode, waarin de studie der natuur het een en al scheen. En aan het opkomen is nu weer een nieuwe periode, waarin het heimwee naar het verborgene de poorten van den tempel der mystiek ontsluit. Maar onder dit alles door waren er toch ook onder de wedergeborenen steeds denkers van hooger aanleg, die het tweerlei gebied van onze wetenschap weer in eenheid wisten samen te vatten, en het was onder hun geleide, dat de geloovige schare der Christenheid in alle landen niet alleen onverzettelijk aan de Christelijk levensbeschouwing, die Christus tot haar middelpunt heeft, vasthield, maar ook steeds klaarder in de waarheid der heilige wetenschap inleefde, er in genoot, er haar sterkte aan ontleende, en ze voortplantte van geslacht tot geslacht.

Dit alles staat dan weer in verband met het leven der natien en volken, en met de groote wereldgebeurtenissen, die den loop der historie beheerschen. En wie nu geloof, dat in deze breede ontwikkeling van het wereldprobleem zich steeds de macht openbaart van Hem, aan wien alle macht in den hemel en op de aarde gegeven is, die eert en aanbidt ook in deze historie der wetenschap de majesteit van Hem, die ook waar het de schatten van kennis en wetenschap geldt, de bron is waaruit alle leven opwelt.

„De geest eens diepen slaaps“.

Want de HEERE heeft over allen uitgegaten eenen geest des diepen slaaps, en Hij heeft uwe oogen toegeloten; de profeten, en uwe hoofden, en de stiers heeft Hij verblijnd.
Jesaja 29: 10.

Schijnvroomheid zonder wezen wekt weerzin. 't Sterkt waar opzet naar 't vrome masker greep, ter bereiking van het aardse doel; maar toch, ook zonder dit opzet, stoot ze u af op 't oogenblik zelf dat ze onmaskerd wordt; door dat ze zich zelve verradert. En dan wordt 't ten slotte altoos Jezus' Weet! over den Farizeër, over den schijnvrome in zijn voleinding. Nu groeit die schijnvroomheid nooit anders dan op den akker der vroomheid. Alleen uit den kring der echte vroomheid komt de schijnvroomheid op. In andere kringen doet het klee

der vroomheid geen opgeld. En zoo is het altoos de echte vroomheid, die de verzoeking van haar valsche nabootsing met zich brengt.

Israel heeft het zoo bitterlijk ondervonden, en de type van den volmaaktsten Parizeër kon daarom alleen in Israel gevonden worden. Uit de geheele bevolking der toenmalige wereld was destijds de vrees der Heeren in dat kleine volk van Israel saamgetrokken. Overal elders de meest schaamteloze afgoderij, en alleen in het heilige land de dienst van den levenden, waarachtigen God. De dienst van Jehovah moest hier dus op alle manier spreken. Het kon niet blijven bij de mystieke aanbidding in de stilte der eenzaamheid. Voor alle volken moest het buiten twiifel staan, dat Israel het volk der vroomheid was. Aan dien dienst van Jehovah hing Israels volksoekomst, en zonder dien dienst des Heeren had heel het volk geen reden van bestaan.

De dienst in den Tempel werd dan ook stiptelijk bij dag en bij nacht waargenomen. Het vuur op 't altaar doofde niet uit. Wie maar even kon, kwam zijn offerande den misdergegoede te overtuigen. Ook in zijn formuliergebeden was men punctueel. En om de vroomheid toch gedurig te doen uitkomen, had men reeds in Jehovah's dagen „gebod op gebod en regel op regel" gestapeld. Dit mocht men niet doen, en daar moest men van af blijven; kortom, allerlei uitwendige vorm knelde Israel als in een keurslijf in. Zoo bespiedde de een den ander om te zien, of wel elk gebod en elke regel streng werd in acht genomen. Een mechanische vroomheid, waaraan geen ver viel in te buigen. Het was als een vroom pausier, waarin men zich 's morgens stak, en dat men eerst bij het te bed gaan logespte. In al 't uitwendig was vrome vorm sonder eind.

Vandaar dat de vroomheid uit zichzelf verstijfde, en ten slotte als een ijskorst werd, waar de levende wateren onder weg vloeiden; tot het oordeel inging en de Heere het door zijn profeet betuigde: „Daarom dat dit volk tot mij nadert met zijn mond, en zij mij met de lippen eeren, doch hun hart verre van mij doen, en ze mij eeren met wat menschegebeden zijn, daarom ziet, zal ik wonderlijk met dit volk handelen, wonderlijk en wonderbaarlijk." (Jes. 29: 13)

Wat nu is dit anders dan 't beeld van die half-gedwongen vroomheid, die in Israel in heemsch was; onder alle Staatskerk zich steeds voortplantte; en zich overal opnieuw vertoont, waar 't volk des Heeren tot macht en invloed komt?

Sluipt 't ongelof in, dan bidt men niet meer, maar hier zegt de Heere Integendeel, dat ze Hem naderen met hun mond en met hun lippen eeren. En zoo ook, is er *afval*, dan breekt men met het heilige naar wilkeur, doch hier betuigt Jehovah zelf, dat ze zich aan de geboden stiptelijk hielden. Alleen maar, onder het bidden en lofsingen bleef het hart voor God als een steen zoo koud, en al de geboden waarin ze zich knielden, waren een „ge moogt dit niet doen, en dat niet doen" van menscheijke vinding, onderwijl men de wet van Sinai vertrad.

Men wilde in Israel niet voor goddeloos te boek staan; onder onze Staatskerk schoud men zijn aangezicht door Arminian te willen zijn; en nu nog voelt wie uit een vroom gezin geboren is, dat verzet tegen den vromen vorm de eere der familie zoo schenden.

Zoo ligt er aanvankelijk bijna altoos in het vroomzijn iets *gedwongen*, en het is juist dat gedwongen van de vroomheid, dat van den éénen kant bij de jongeren ten goede werkt, om ze aan vroomheid te wennen, maar ook aan den anderen kant, bij innerlijk verzet en innerlijken wrevel, de schijnvroomheid in het leven roept.

Gaat dit nu door, en wordt de hand die den vromen vorm aan het vrome wezen moet verbinden, al losser, dan gaat dit bij een nieuw geslacht steeds verder. Eerst voelt men dan nog zekeren hinder, als men vroom doet sonder vroom te zijn. Maar allengs verstompt het gevoel hiervoor. De vorm wordt pure vorm en is ten slotte niets dan vorm. Men pleegt te bidden, en prevelt een gebed dat van buiten is geleerd, maar tuurt met half gesloten oog onder het bidden naar zijn omgeving rond. Steeds gaat dit schaamteloos to. De een doet 't en de ander doet het na. Men weet het van elkaar, dat het bidden niets dan prevelen is. En sô is het gebed niet af, of men maakt zich op voor een sonde die men soms zelfs onder het opzeggen van zijn gebed bedacht heeft.

En hierin voltrekt zich dan reeds het oordeel. Wie God losliet, wordt door God losgelaten. En in 't eind is het God zelf, die de geestelijke verstomping van 't hart doet toenemen, en over al zulke schijnvromen uitroep: „den geest eens diepen slaaps".

Dan gaat alle hooger leven in de bedwelming onder. Het hart kan niet meer voor God slaan. En vlak naast elkander gaan ze beiden dan het leven door, het altoos vroom doen in den vorm, en het altoos van God afdoelen in 't hart.

Dien geest eens diepen slaaps zendt God niet uit, zoolang er nog worsteling is. Maar houdt de worsteling op en is er zelfs geen zwakke poging meer om het hart in zijn gebed, zijn ziel in zijn zang te leggen, zoodat vorm en wezen elk contact met elkaar verliezen, en 't wezen al onheiliger, en de vrome vorm al meer een doode vorm wordt, dan trekt God de Heere zich tenslotte van zulk een hart af. Het oog dat eerst nog zag, wordt blind, het oor dat eerst nog hoorde, wordt doof. Zegt ge: *lees*, dan komt 't antwoord: *ik kan niet lezen*, want het Boek is voor mij *vergeeld*. Het wordt een afsterving, een stilstand van elke geestelijke beweging, tot men geheel inslaapt en de geest des diepen slaaps, dien God uitsendt, geheel over sie overvalt. En dan merkt ge het onderscheid hieraan, of de man alleen is, of dat er anderen bij zijn. Zijn er anderen bij, dan wordt de vrome vorm bijgehouden, maar is hij alleen, dan denkt hij er niet aan, om vroom te doen. Vroom voor anderen, maar schier spottend met alle vroomheid in de eenzaamheid, is het vaste merkteken, waaraan ge deze schijnvroomheid herkent.

Eerst is er dan nog een trekken van Gods liefde, om ons naar het wezen der vroomheid terug te lokken. De conscientie oordeelt ons, en roept ons van den schijn naar het wezen terug. Dan komt er een periode, dat de geestelijke roepstem van binnen gaat zwijgen en we sonder zelfverwijt in onzen vromen schijn voortwandelen. Tot eindelijk God de Heere, onze ontrouw moede, zelf ons hart verhardt, alle teeder gevoel in ons besweert, en ons weg doet sinken in dien diepen slaap, dien hij in zijn geestelijk bestel over ons uitsendt.

Nu is het gevaar hiervoor zeer zeker in onze dagen minder groot, omdat vroomheid verre van altoos eere inlegt, en onze toegang tot de wereld des te vrijer is, hoe minder we ons in

't kleed der vroomheid vertoont. Maar afgewend is het gevaar zelf daarom volstrekt niet. Bij ervaring weet elk kind van God, hoe licht 't hem overkomt, dat zelfs in het eenzaam gebed, zijn gedachten onder het bidden afzwerven, en wat moeite het vaak kost, om vooral bij het gemeenschappelijk gebed met zijn ziel er bij te blijven. Van onzen lofsang dien we Gode opdragen, geldt 't evensoo, dat oegenspel en zang ons wel verwikkend aandeden, maar dat onder het meezingen het lied zelf zich voor ons in klanken oploste, waar het hart niet in meesprak. Met het kerkgaan zelfs is 't niet anders. Goed kerkgaan en in de kerk meeleven is een kunst, die niet dan met inspanning wordt aangeleerd. Zelfs bij de aalmoe die men uitrekt, is de liefde van het hart zoo vaak van ons geld vervreemd.

Eik waarachtig vrome heeft hiermee heel zijn leven te worstelen. Bijna nooit kan een kind van God hierin zich zelf voldoen. Tot in het heilige bereikt het zondige van ons hart ons zoo bitter teleurstelling. Er zijn vromen geweest, die opzettelijk enkele dagen niet meer baden, om dan later, met nieuwe spanning der ziel, zich te beter in het echte bidden weer met heel de ziel in te werken.

Nu is dit niets, zoolang ge dit voelt, er zelf weet van hebt, en die kloze tusschen het wezen en den schijn in uw vroomheid afkeurt, in uzelf bestraft, en sô afkeurt, dat ge uw God aanroep, om tot beteren geestelijken staat te geraken. Dan komt niet de geest des diepen slaaps over u, maar maakt uw God u weleer wakker en gaat allengs meer en meer uw wezen in uw vroomheid in.

Maar wee u, zoo die schijnvroomheid gedachtenloos over u komt. Dat het u genoeg is, zoo ge weer geboden hebt, het doet er niet toe hoe. Dan wordt ge gedeeld. De eenheid van u zielebesef gaat al meer te loor. Het worden twee personen in u, uw wezenlijk ik, dat al verder afdoelt, en de man met het vrome masker, die zich aan uw vrome omgeving vertoont. En dan begint de innerlijke versterking, tot uw God in zijn toorn over u komt, en zij u indompelt in een geestelijke dorheid, doofheid en onaanvaardelijkheid, die den geest des diepen slaaps over u inroep.

Toch is, door genade, ook uit dien diepen slaap wakker worden nog mogelijk, en bij een wezenlijk kind van God komt die verwakking ten slotte altoos. Maar juist daarom is het zoo broodnodig, dat we elkander en onszelf niet misleiden. Zoo broodnodig, dat we reeds bij onze kinderen en bij de schooljeugd, alle gebed, alle lofsalm en alle lezen van Gods Woord binden aan wat in het hart omgaat. Dat we elken avond ons afvragen, of ons vrome doen wel in der waarheid van God gewerkt is, en zijn verzoening over ons onheilge bidden inroep. En dan ook, dat we elkander aandurven, om, in predicatie en in omgang en in gesprek, steeds weer op dit één aan te dringen, dat we elken vorm van onze vroomheid gedurig weer aan onze gemeenschap met onzen God toetsen.

Immers aan allen vromen vorm, die ons niet op 't oog en bij zelf met onzen, God zelf in aanraking brengt, ontbreekt het merkteken van echt te wezen, dat altoos weer aan het nabij God te zijn wordt gekend.

Amsterdam, 7 October 1910.

Op de conferentie van Gereformeerde predikanten te Utrecht gehouden, is met eenparige stemmen besloten, dat onze Gereformeerde Kerken bij de Overheid behoorden aan te dringen op wijziging van Art. 171 der Grondwet, opdat het onrecht onze Kerken aangedaan, worde weggenomen.

Verbijdend was, dat op deze predikantenconferentie, althans zoover uit het persverslag bleek, niet één stem is opgegaan, om voor onze Kerken subsidie aan den Staat aan te vragen. Het zoogenaamde „beginsel", dat de Overheid van Godswege zou ge-roepen zijn voor de predikanten-tractementen te zorgen, werd door niemand verdedigd. Eer bleek omgekeerd, dat men door schrapping van Art. 171 den finantielen band tusschen Staat en Kerk wilde verbreken. Wanneer de Gereformeerde Kerk onlangs met zekere vreugde meende te mogen constateren, dat het beginsel van Staatssubsidie allengs ook in onze predikantenwereld veld won, dan heeft deze predikantenconferentie dit niet bevestigd. Wie ijvert voor afschaffing van Art. 171 is zeker geen voorstander van Staatstractementen.

Natuurlijk is het een geheel andere vraag, of de Overheid, zoolang Art. 171 bestaat, billijk handelt, met aan de Gereformeerde Kerken geen subsidie uit te keeren. Het argument van Hervormde zijde aangevoerd, dat de Gereformeerde, door de Hervormde Kerk te verlaten, daarmede het recht op deze subsidie verloren hadden, omdat deze subsidie alleen rentevergoeding is voor de goederen der Hervormde Kerk in vroeger eeuwen genaast, gaat natuurlijk niet op. Spectator heeft in de *Waarheidsvriend* daarvoor reeds terecht geantwoord, dat de voorstelling, alsof de Gereformeerden „vrijwillig" de Hervormde Kerk verlaten hebben, onjuist is, en evenzoo de bewering, dat de subsidie aan de Herv. Kerk alleen „rentevergoeding" zou wezen. „Of de genaaste goederen, schrijft hij, steeds zooveel hebben opgebracht, dat van de rente het thans betaalde bedrag kon gekweten worden, is zeer te betwijfelen; er zijn mij voorbeelden bekend, dat de opbrengst van landerijen sô gering was, dat de predikant er niet van bestaan kon; terwijl na de naasting door den Staat een veel grooter bedrag werd uitgekeerd ten bate van den predikant". Maar ook afgezien daarvan zal toch zeker niemand beweren, dat de subsidies aan de Roomsche, de Lutherse, de Remonstrante, de Doopsgezinde Kerken en aan de Joodsche Synagogen uitgekeerd, alleen „rentevergoeding" kunnen worden genoemd voor vroegere door den Staat genaaste eigendommen. Ook al laten we de „historische rechten" der Gereformeerde Kerken dus rusten, dan blijft het nog een stukken onbillijkheid, dat de Overheid uit de landspenningen, door alle burgers, ook door de Gereformeerden, opgebracht, wel aan alle andere Kerken subsidie geeft, maar aan de Gereformeerde Kerken niet, niet tegenstaande deze ongeveer een tiende deel der bevolking omvatten.

Toch heeft de predikantenconferentie

terecht besloten geen redres van deze grief te zoeken door bij de Overheid op subsidieering ook voor onze Kerken aan te dringen. Naar onze overtuiging zou zulk een subsidieaanvraag en gevaarlijk wezen voor de zelfstandigheid onzer Kerken en gelijk staan met een verloochening van onze historische rechten. Maar ook zij, die deze bezwaren niet deelen, zijn wel tot het inzicht gekomen, dat deze *feitelijk* voor ons gesloten is, na de beslissing door de Eerste Kamer genomen. Enkele Gereformeerde Kerken, die bij de Regeering in 1897, 1898 en 1900 om subsidie hebben aangeklopt, kregen nul op het rekwest. En de pertinente verklaring van den Minister, dat hij geen nieuwe subsidieaanvraag voor de Kerken zou doen, deed voor goed het slot op de deur. Langs dezen weg, daargelaten of hij geoorloofd was of niet, kan het onrecht niet worden weggenomen. Dit staat thans voor ieder vast en wordt ook door degenen, die tegen deze staats-subsidie minder berwaar hadden, erkend. De discussie hierover kan dus veilig worden gesloten.

Is deze uitweg afgesneden, dan blijft er geen ander middel over dan opheffing van Art. 171, gelijk dit ook door de antirevolutionaire partij steeds is bepleit. In dien zin schijnt dan ook de motie te moeten worden verstaan, die aan het slot der discussie met algemeene stemmen werd aangenomen en aldus luidt:

De Centrale Pastorale Conferentie spreekt als haar overtuiging uit, dat het op den weg van de Gereformeerde Kerken in Nederland ligt, zich thans tot de Overheid te wenden met het dringend verzoek, dat het onrecht, haar aangedaan uit kracht van art. 171 der Grondwet, worde weggenomen.

Blijkbaar bedoelt deze motie een zekere actie op touw te zetten in de Kerken, opdat de Synode zich met dit verzoek tot de Regeering zal wenden.

Over de vraag, in hoeverre dit wenschelijk is, zullen we een volgend maal spreken. Thans zij ons enkel een formeel opmerking geoorloofd, die alleen het karakter dezer motie betreft en met den inhoud van het genomen besluit niets te maken heeft.

Ons kerkelijk leven heeft als nieuw verschijnsel zien opkomen de conferenties van afzonderlijke ambtsdragers, ouderlingen, diakenen- en predikanten-conferenties. Voorzover deze conferenties ten doel hadden door onderlinge voorlichting en wisseling van gedachten tot een betere uitoefening van hun ambt te komen, bestond tegen dit nieuwe verschijnsel geen berwaar, ja kon het zelfs in menig opzicht nuttig werken. Conservatief zijn we niet, en het argument, dat onze vadersen zulke saamkomsten van afzonderlijke ambtsdragers in breedten kring niet gekend hebben, is voor ons geen afdoend motief. Maar wel dient er natuurlijk zeer ernstig tegen gewaakt, dat deze conferenties, die als zoodanig geen enkel kerkelijk mandaat bezitten, niet naast de kerkelijke vergaderingen als een soort leidende macht in de Kerk optreden gaan. Tweeërlei werd daarom voor deze conferenties als eisch gesteld: voorreest, dat men er zich stipt bepalen zou tot wat de uitoefening van *het eigen ambt* betreft. Een diaken-conferentie heeft zich niet in de zaken der kerkregering, een ouderlingen-congres niet in de zaken der armverzorging te mengen. En ten tweede, dat zulke conferenties zich zouden beperken tot broederlijke wisseling van gedachte, maar geen *besluiten of beslissingen* zouden nemen. Een besluit draagt toch altoos de leden bindend karakter, en daartoe bezit zulk een conferentie de macht niet. Het woord conferentie zelf drukt dit uit, dat men komt om te confereren, maar niet om te handelen.

De predikantenconferentie heeft ditmaal dit goede spoor wel eenigszins verlaten. Voorreest raakt de kwestie van Art. 171 niet de uitoefening van het *predikambt*, maar is ze een generaal belang van onze Kerken. Welk wijziging van Art. 171 zijdelings in verband worden gebracht met verhooging der predikanten-tractementen, maar dit motief werd in de discussies niet genoemd; het ging alleen om een *onrecht onze Kerken aangedaan*.

En in de tweede plaats werd in den vorm eener motie een besluit genomen, met het doel om in ons kerkelijk leven een zekere „actie op touw te zetten", gelijk men het heeft uitgedrukt. Zelfs ging de discussie nog verder en bewoog zich ook op politiek terrein, want men sprak uit, dat van hoe veel belang de Coalitie ook was, het belang der Kerken moet voorgaan. Het onrecht onze Kerken aangedaan, moest hersteld worden, desnoods met behulp van radicale en socialist.

Naar het ons voorkomt, heeft de predikantenconferentie daarmede een eersten stap gezet op een weg, die toch niet geheel zonder gevaar is. Juist omdat we deze predikantenconferenties van hoog belang achten, en we gelooven, dat ze onder de voortreffelijke leiding van Prof. Lindeboom op het praktische gebied van zending, prediking, huisbezoek, catechisatie enz. uitemens veel goed kunnen doen, meenen we een woord van broederlijke waarschuwing niet achterwege te mogen houden.

Gesteld, om het gevaar nu eens scherp te doen uitkomen, dat aan zulk een conferentie alle predikanten deelnamen, gelijk uitdrukkelijk als wensch door de conferentie is uitgesproken, en op zulk een conferentie dan gemeenschappelijk besloten werd dit of dat voorstel op de Generale Synode te brengen, — dan zou daardoor feitelijk de beslissing over zulk een zaak reeds gevallen zijn. Op onze meerdere vergaderingen toch brengen de predikanten de helft der stemmen uit en zou het zeker niet veel moeite kosten, nog een of twee ouderlingen aan hun zijde te krijgen. Zoo zou in schijn onze presbyteriaal-synodale organisatie bewaard blijven, maar feitelijk

evenals in de Lutherse Kerk een domino-crairie worden ingevoerd.

Nu is dit zeker niet aldus bedoeld. Ook is het getal der predikanten, dat aan deze conferenties deelneemt, nog veel te klein, om zulk een overgewicht uit te oefenen. Maar ook hier geldt het principis obsta. Een kleine afwijking kan trots de beste bedoelingen ernstige gevolgen hebben.

Op Vrijdag 30 September promoveerde de heer W. A. Joubert aan de Vrije Universiteit tot doktor in de Theologie op een proefschrift, dat handelt over „De verhouding van gelooven en weten in de Nederlandsche Theologie der XIX eeuw, in het bijzonder bij Doedes en Van Oosterzee".

Al is de titel van dit proefschrift in zoverre niet geheel juist, dat het opschrift meer doet verwachten dan de inhoud geeft, toch zal deze dissertatie zeker met belangstelling worden ontvangen, omdat ze ons een helder inzicht geeft in een strijd, die een halve eeuw geleden in ons vaderland werd gestreden.

Dr. Joubert geeft eerst een kort overzicht van de verschillende geestesrichtingen ten tijde van Doedes en Van Oosterzee, waardoor de stand van het probleem destijds duidelijk wordt. Vervolgens ontwikkelt hij nader, op welke wijze Doedes en Van Oosterzee het vraagstuk gesteld en opgelost hebben. Terwijl hij eindelijk kritiek uitoefent op deze vraagstelling en oplossing, zooloof door het verkeerde in hun stelsel aan te wijzen als door een juistere oplossing aan de hand te doen.

Gelijk Dr. Joubert opmerkt, is de invloed, dien Doedes en Van Oosterzee nog in Afrika uitoefenen, grooter dan in ons land, waar de ontwikkeling zooveel sneller is voortschreden. Intusschen ontneemt dit niets aan de waarde, die dit proefschrift op dogmatisch-historisch terrein heeft. Het leidt ons terug naar een belangrijk tijdvak van onze kerkelijke theologie; het doet ons mannen als Doedes en Van Oosterzee waardeeren, die tegen rationalisme en empirisme met gloed en bezieling ons Christelijk geloof verdedigd hebben; en het kan ons tevens tot dank stemmen, dat het kan ons tevens onze Theologie niet heeft stil gestaan, maar dat we tot een zooveel zuiverder oplossing van dit vraagstuk zijn gekomen.

Dr. Joubert heeft door dit proefschrift niet alleen de Kerk in Afrika een dienst willen bewijzen, maar ook een tekenen willen achterlaten van dankbaarheid, voor wat Nederland hem geboden heeft. Waar hij straks naar zijn vaderland terugkeert om het hoogleeraarsambt dat hem wacht, te bekleeden, gaan onze beste wenschen met hem mede.

Ds. Landwehr komt in de *Rotterdamsche Kerkbode* op tegen de persoonlijke en weinig kiesche manier, waarop onlangs in een onzer Kerkbodes over het preken der professoren geschreven werd.

Ook ons komt het voor, dat onze kerkelijke pers door het opnemen van zulke stukken zich zelve niet eert. Al wat naar een persoonlijk aanval zweemt, bedektelijk of openlijk, behoort in onze Christelijke pers niet thuis. We zijn Ds. Landwehr dan ook dankbaar, dat hij het persoonlijk in deze polemiek afkeurt.

Toch acht Ds. Landwehr, — en we willen gaarne van deze klacht notitie nemen — dat de *Heraut* tot dezen min vriendelijken vorm van critiek aanleiding had gegeven. Immers, toen deze quaestie door hem twee jaar geleden in broederlijke geest was ter sprake gebracht, hadden we gedachtenwisseling geweigerd en met zeker „machtsvertoon" er ons afgemaakt.

Gesteld zelfs dat dit juist was, dan zou alleen onze redactie hiervoor verantwoordelijk zijn, maar schijnt het toch hoogst onbillijk, dit op de professoren in het gemeen te willen verhalen.

Is het feit echter juist?

Mogen we nog eenmaal, ter opscherping van het geheugen van onzen collega, hem de toedracht der feiten meedeelen?

Naar aanleiding van het besluit der Synode, dat den studenten verbod uit te preken te gaan, werd de vraag gesteld, of het niet goed was, dat de Synode ook een stokje stak voor het veelvuldig uit preken gaan der professoren. Motief heette daarbij te zijn, dat dit voor hun studie even nadeelig was als voor de studenten.

Oas antwoord hierop was:

re, dat de Synode het uit preken gaan der studenten verboden had niet met het oog op hun studie, maar omdat ze nog niet kerkelijk geexamineerd waren; een motief dat natuurlijk voor de professoren in de theologie niet gold, omdat deze in de Bediening des Woords waren gesteld geweest en de bevoegdheid om te prediken hun niet was ontnomen.

2e, dat de Kerken er steeds prijs op hadden gesteld, dat de professoren preken, en het vroeger zelfs regel was, dat in de Universiteitsteden een of meer professoren als predikant werden beroepen en geregeld elken Zondag het Woord bedienden.

3e, dat de vraag, of dit preken der professoren nadeelig was voor hun studie niet zozeer tot de zorg der Kerken behoorde, als wel tot die der Curatoren, die belast waren met het toezicht op het onderwijs der Hoogleraren.

Dit laatste sloeg natuurlijk op de Hoogleraren der Vrije Universiteit, die als zoodanig niet onder het opzicht der Synode, maar van de Curatoren hunner Hoogeschool staan. Voor de Hoogleraren der Theologische School staat de zaak geheel anders; hier hebben de Kerken het volste recht om te bepalen, of en hoeveel malen de Hoogleraren zullen preken.

Schuilt in dit antwoord nu eenig „machtsvertoon"?

Zoo ja, dan hebbe Ds. Landwehr de

vriendelijkheid het ons aan te toonen, en we zullen amende honorable doen.

In onzen leader over het verminderend aantal theologische studenten van verleden week sloop een kleine onnauwkeurigheid in, die we ons haasten te herstellen. We schreven, dat te Kampen enkele jaren geleden het aantal studenten bij de hooftred bedroeg. Metterdaad is dit zoo geweest, zelfs liep het getal nog over de honderd, maar dit geschiedde, toen de literarische opleiding nog aan de Theologische school verbonden was. Zal men een zuiveren maatstaf nemen om den toestand van vroeger met dien van nu te vergelijken, dan moet men hier dus afbreken degenen, die nog niet de theologische lessen volgden. Het eigenlijke getal studenten in de Theologie liep niet hoger dan even in de 70. Ook zoo blijft de achteruitgang op 31 duidelijk genoeg spreken.

In het Fransche Tijdschrift *For et Vie*, dat om zijn vaak uitnemende artikelen waard is ook in ons land meer gelezen te worden, levert de hoofdredacteur Paul Doumergue ditmaal een beschouwing over de belangrijke beslissing, die de Paus nam door de opheffing van de bekende vereniging de *Sillon*, die op sociaal en politiek terrein werkzaam was in democratische zin.

In hoeverre de Paus terecht of ten onrechte het streven dezer vereniging veroordeeld heeft, die ten doel had den werkmansstand zedelijk te verheffen, kan hier in het midden worden gelaten. Ook het feit zelf, dat de Paus deze bloeiende vereniging, die 500 afdelingen en 8000 leden telde, met groote energie werkzaam was onder de arbeiders en ook door verschillende bisschoppen gesteund werd, plotseling opheft, hoe belangrijk dit feit ook voor Frankrijk moge wezen, kan ons betrekkelijk koud laten. Maar wel verdient deze beslissing de aandacht, omdat, gelijk Doumergue terecht opmerkt, de Paus daardoor zijn macht zeer belangrijk heeft uitgebreid en het streven der hiërarchie, om op elk terrein de wet voor te schrijven, tot zijn uiterste consequentie is doorgedreven. In zoverre is deze pauselijke beslissing over de Sillonisten een der merkwaardigste teekenen van onzen tijd.

Om dit wel in te zien dient eerst, de aandacht te worden gevestigd op het eigenaardige standpunt door de Sillonisten ingenomen. Zoals uit verschillende uitspraken, door Doumergue medegedeeld, blijkt, erkenden zij volmondig het onfeilbaar gezag van den Paus in alle zaken, die de „*ordre spirituel*", d. w. z. het *gehoof* of de *zedes* aangaan; hierin kwam aan den Paus alleen de beslissing toe en had hij de leiding te geven aan heel de Christelijke Kerk; maar ze hielden staande, dat daarnaast een zelfstandig terrein was, *l'ordre politique*, het burgerlijk leven, waar zekere vrijheid van beweging den geloovigen gegund was en hij het recht had door eigen studie en nadenken tot oplossing der quaesties te komen. Ook deze vrijheid vatten ze nog zeer beperkt op; ze erkenden dat de politieke en sociale actie in nauw verband stond met de zedelijke beginselen en dat de Paus over deze zedelijke beginselen ook op politiek en sociaal gebied absoluut te beslissen had. En evenzoo kenden zij aan den Paus het recht van controle toe om te beoordeelen, in hoeverre de politieke en sociale stelsels met deze zedelijke beginselen al of niet overeenstemden, en ze waren bereid aan deze pauselijke beslissing onvoorwaardelijk zich te onderwerpen. Maar binnen deze grenzen moest aan de geloovigen vrijheid worden gelaten om zelfstandig te arbeiden op het gebied van wetenschap, van politiek, van sociale actie enz. De Kerk, al was ze onfeilbaar schatbewaarder der zedelijke grondbeginselen, had geen Goddelijke openbaring ontvangen, waardoor ze voor al de vraagstukken, die op dit wereldlijk gebied zich voordoen, de oplossing aan de hand kon doen. Hier had de menscheijke geest vrij te arbeiden en de Kerk kon alleen de resultaten van dien arbeid toetsen aan de eeuwige beginselen van Gods Woord.

De Paus heeft door zijn beslissing aan deze illusie van vrijheid den bodem wel voor goed ingeslagen. De scheiding tusschen l'ordre spirituel en temporel, zoolals de Sillonisten die maakten, verwerpt hij als een uitvlucht. Het heele arbeidsveld van de Sillon en het sociale doel, dat ze zich voorstelde, raakt volgens den Paus het gebied van het zedelijk leven, dat het eigen domein is der Kerk. Zelfs indien hunne leerstellingen vrij waren geweest van dwaling, zou het een zeer ernstig vergrijp zijn geweest, zegt de Paus, tegen de discipline der Kerk, dat men zich hardnekkig onttrok aan de leiding dergenen, die van den hemel de roeping ontvangen hebben en de personen en de maatschappijen te leiden in den rechten weg van de waarheid en het goede. Juist in dezen tijd, zoo gaat de Paus voort, waarin op sociaal en wetenschappelijk gebied de anarchie heerscht en ieder zich opwerpt als leermeester en wetgever, moet met te meer kracht herinnerd worden, dat men de maatschappij niet zal opbouwen, tenzij de Kerk de fundamenteen ervoor legt en leiding geeft aan de werkzaamheden.

Dat de Paus ten slotte nog verklaart, dat de Kerk zich niet met de politiek in eigenlijken zin bemoeit en hier aan ieder alle vrijheid laat, is natuurlijk een doekje voor het bloeden. Waar het op aankomt is, dat de Paus uitdrukkelijk in dit schrijven de voorstelling verwerpen heeft, alsof aan de Kerk op het sociale en politieke terrein alleen het recht van controle toekomt; ze heeft hier ook de macht van te leeren en leiding te geven, en elke actie, die niet door de Kerk geleid wordt, is reeds deswege te veroordeelen.

Rome is consequent.

En juist die consequentie kan ons doen

zien, hoe gevaarlijk zich bewegen g door God niet men eenmaal als „pilaar en veld" op een wetenschappelijk, politiek en beginselen heeft te geven, kortom, dat aan toekomt, dan komen gelijk g met elke vrijheid

Dr. J. R. S.

GOELOOF AAN GOD.

G. J. A. Ruys 1910.

In den afgelede

MAKER DE BRUIN

Herv. Kerk te

reeds voordrachten

aan God in de tw

Dese voordrach

tot het einde toe

hoord, en voor z

zelfs in de libe

beoordeeld. Dit l

genomen, dat zij

„vrijzinnigheid", o

gehalte.

Het toen gesprok

met behoud van d

pers gereed gem

voortien en bij de

in het licht gegev

Dit over het ont

Zijn bedoeling is

bekeerd", maar l

gebroken met het

over dat Geloof t

er voor te winnen.

Daarbij zat een

eens bij den heer

door middel van

leden week had;

onter dagen en als

positief christelike

redden, de verdool

door de kerk als

bereikt.

Alleen maar, d

getracht met zijn

categorie van ver

reiken.

Hij richt zich to

meer ontwikkelde,

ger zin onder zijn

of in-ten-ten, maar

fataletoenlijkheid, als

conferentie over een

of de kunst in ruim

cultuur-menschen o

in dat getelinge, b

warmde zaalje van

Dáar heeft hij,

„schrikkelijk veel g

mensen, waaron

gesproken over: h

En zij zijn naar

hebben aan zijn

schouken, — ver b

Gebildeten.

Dit doen van S

succes, als ik dit w

al weet ik ook w

nog geen blijvende

aan het doen van